

Examining the legal aspects of Iran's presence in Syria from the perspective of international law

Paricheher Ghanbari*¹ Hossein Farhadi babadi²

1. PhD student in International Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

* **Corresponding Author:** Email: ghmbary206@yahoo.com

2. Master student of International Law, Faculty of Law, Islamic Azad University Science and Research Branch, Tehran, Iran.

Email: hossein.farhadi.babadi@gmail.com

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.48300/JLR.2021.132622

Received:

21 June 2020

Accepted:

21 June 2020

Published:

6 September 2021

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

A B S T R A C T

Developments in the Middle East began with the popular movements in Tunisia in 2010. Due to the expansion of this movement among the Arab countries, Western countries also tried to enter these developments in order to protect their interests, and the management of the route took some of these movements. Get. Meanwhile, Syria is one of the Arab countries that was involved in some unrest and protests in 2011. With the intervention of Western countries and the support of Saudi Arabia for Sunni extremist groups and the formation of a free army in Syria, these conflicts have expanded and led to Killings and bloodshed in this country Iran, due to its geopolitics and interests in this country, has tried to play an effective role in the current situation in line with its strategic interests. Therefore,

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

in this article, Iran's interests, the role and impact of this country on the developments in Syria, how to be present in Syria according to the opinion of the international community and according to the rules and regulations of international law are examined.

Keywords: Syrian developments, international law, protection, interests.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Paricheher ghanbari: Conceptualization, Methodology, analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project administration.

Hossein farhadi babadi: Conceptualization, Validation, Resources.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Ghanbari, Paricheher & Hossein Farhadi babadi, "Examining the legal aspects of Iran's presence in Syria from the perspective of international law" *Journal of Legal Research* 20, no. 46 (Sep 6, 2021): 283-302.

بررسی ابعاد حقوقی حضور ایران در سوریه از منظر حقوق بین‌الملل

پریچهر قنبری*^۱ حسین فرهادی بابادی^۲

۱. دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

✉ نویسنده مسئول: Email: ghmbary206@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.

Email: hossein.farhadi.babadi@gmail.com

چکیده:

تحولات خاورمیانه با جنبش‌های مردمی در سال ۲۰۱۰ در کشور تونس آغاز گردید، باتوجه به گسترش این جنبش در میان کشورهای عربی، کشورهای غربی نیز تلاش کردند که در راستای حفظ منافع خود به این تحولات ورود کنند و مدیریت مسیر برخی از این تحرکات را به دست گیرند. در این میان سوریه نیز یکی از کشورهای عربی است که در سال ۲۰۱۱ درگیر برخی ناآرامی‌ها و اعتراضات شد، با مداخله کشورهای غربی و حمایت‌های عربستان سعودی از گروه‌های افراطی سنی و تشکیل ارتش آزاد در سوریه این درگیری‌ها گسترده‌تر شده و منجر به کشتار و خونریزی در این کشور گردید؛ ایران نیز به دلیل ژئوپلیتیک و منافی که در ارتباط با این کشور داشت در راستای منافع استراتژیک خود سعی داشته که نقش مؤثری در اوضاع جاری در این کشور داشته باشد. لذا در این نوشته، منافع ایران، نقش و تأثیر این کشور بر تحولات سوریه،

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2021.132622

تاریخ دریافت:
۱ تیر ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش:
۲۲ تیر ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:
۱۵ شهریور ۱۴۰۰

پژوهش‌های حقوق

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

چگونگی حضور در سوریه، باتوجه به نظر جامعه بین‌المللی و باتوجه به قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها:

تحولات سوریه، حقوق بین‌الملل، حمایت، منافع.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

پریچهر قنبری: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، اعتبار‌سنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.
حسین فرهادی بآبادی: مفهوم‌سازی، اعتبار‌سنجی، منابع.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

قنبری، پریچهر و حسین فرهادی بآبادی، «بررسی ابعاد حقوقی حضور ایران در سوریه از منظر حقوق بین‌الملل». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۰، ش. ۴۶ (۱۵ شهریور ۱۴۰۰): ۲۸۲-۳۰۲.

مقدمه

کشور سوریه از لحاظ موقعیت جغرافیایی و سیاسی و نیز همسایگی با فلسطین اشغالی از اهمیت زیادی در خاورمیانه برخوردار است این کشور با جمعیتی قریب به ۲۳ میلیون نفر طی چندین دهه گذشته و از سال ۱۹۶۳ رسماً توسط حزب بعث اداره می‌شد. پایه‌گذار این حزب میشل عفلق^۱ بود.^۲ بعدها در سوریه خاندان اسد میراث‌دار حکومت به نام این حزب شدند و نوع حکومتشان نیز سکولار است. ترکیب فرهنگی و مذهبی این کشور متنوع می‌باشد. بیشترین جمعیت مربوط به اهل سنت با حدود تقریبی ۷۴ درصد، ۱۳ درصد شیعه، ۱۰ درصد مسیحی و مابقی نیز از دیگر مذاهب تشکیل شده‌اند. اعتراضات مردمی پراکنده در سال ۲۰۱۱ در این کشور و رفتار خشونت‌آمیز پلیس با معترضین در مهار شورش‌های محدود منجر به گسترش اعتراضات و جدا شدن بخشی از ارتش سوریه در مخالفت با سیاست‌های دولت اسد شد؛ که این بخش از ارتش با حمایت ترکیه و کشورهای غربی منجر به تشکیل ارتش آزاد در سوریه و مبارزه این گروه در شمال سوریه بر علیه رژیم اسد شد. هم‌زمان با این گروه شاخه سوری جبهه النصره و بعدها گروه تروریستی خلافت اسلامی داعش نیز فعالیت‌های خود را با حمایت دولت عربستان در سوریه آغاز کردند و بدین‌گونه سوریه صحنه نبرد گروه‌های افراطی و ارتش آزاد با دولت اسد شد. کشتار و خونریزی مردم بی‌گناه و غیرنظامیان از طرف دولت و گروه‌های درگیر، حمله و تصرف شهرهای این کشور، بی‌خانمان شدن مردم و نوعی آنارشی از پیامدهای این بحران در سوریه بود.^۳ در طول وقوع بحران و ناآرامی در سوریه، ایران سیاست واحدی را در قبال این کشور در پیش گرفته است. سیاست ایران در این کشور همواره حمایت از دولت منتخب ملت سوریه بوده و رویکرد این کشور تأکید بر حق تعیین سرنوشت این ملت بدون دخالت کشورهای خارجی است. از آنجاکه کشورهای غربی و هم‌پیمانان آنها در منطقه به‌ویژه عربستان سعودی، ترکیه و قطر، ایران و عملکرد سران این کشور را تهدیدی بر علیه منافع خود در منطقه خاورمیانه می‌دانند لذا به‌شدت از اعمال نفوذ این کشور در منطقه و تأثیرگذاری بر تحولات این منطقه استراتژیک ناخرسند بوده و همواره تلاش می‌کنند اقدامات این کشور را در سطح جامعه بین‌المللی به‌گونه‌ای ناشایست و برخلاف منافع ملت‌های منطقه و حقوق بین‌الملل جلوه دهند؛ لذا با تمام قدرت تلاش می‌کنند حمایت ایران از دولت قانونی سوریه را به‌نوعی دخالت مخرب جلوه داده و ایران را در ارتکاب هر اقدامی که از جانب گروه‌های درگیر رخ می‌دهد مسئول جلوه دهند.

1. Michel Aflaq

2. The International Who's Who, 1988

3. "Iraqi fighter jets carried out airstrikes against ISIS targets in Syria", <https://edition.cnn.com/2017/02/24/middleeast/iraq-conducts-first-airstrikes-against-isis-in-syria/index.html>

۱- بررسی اجمالی روابط ایران و سوریه

از سال ۱۹۷۹ نوعی اتحاد میان سوریه و ایران باعث ضربه به منافع آمریکا در خاورمیانه شده است. روابط ایران و سوریه در چندین بازه زمانی قابل بررسی است. از سال ۱۹۷۹ تا سال ۱۹۸۲، سوریه اولین کشور عربی بود که پس از انقلاب اسلامی در ایران دولت مهدی بازرگان را به رسمیت شناخت. ایران در طول جنگ با عراق از حمایت‌های دیپلماتیک و نظامی سوریه برخوردار بود و در دوران وزارت خارجه عبدالحلیم خدام سوریه، با ایران موافقت‌نامه تجاری و نفتی منعقد نمود و با یکدیگر پیمان نظامی بستند. از سال ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۵ اوج قدرت همکاری سوریه‌ها و ایرانی‌ها بود، پس از حمله اسرائیل به لبنان، سوریه با کمک ایران کمپین حمایت از لبنان را راه‌اندازی کردند. از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۸ مشکلات شراکت ایران و سوریه مشخص شد. جنگ داخلی در لبنان و جنگ ایران و عراق ذخایر و منابع ایران را کاهش داد. ایران و سوریه همچنین برنامه‌های متفاوتی را در لبنان و به‌ویژه در کمک به متحدان شیعی خود دنبال می‌کردند، سوریه از جنبش امل^۴ حمایت میکرد، این جنبش سالیان طولانی شیعیان لبنان را نمایندگی می‌نمودند. دمشق دنباله‌رو سیاست سکولاریسم بود، در این میان ایران از حزب‌الله حمایت میکرد که در ابتدا یک جنبش چریکی - شبه‌نظامی بود، ایران تمایل داشت که قدرت بیشتری را در میان مسلمانان مخصوصاً پیروان مذهب شیعه به‌عنوان مهم‌ترین مذهب شناخته‌شده در این کشور داشته باشد. از سال ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۱ همکاری‌ها در کنترل قدرت عراق و نیز مقابله با میشل عون در شورش ضد سوریه در لبنان متمرکز شد. در طول جنگ خلیج فارس سال ۱۹۹۰-۱۹۹۱ عراق در مقابل کویت (نیروهای سوریه به نیروهای ائتلاف بر علیه عراق کمک کردند و نقش ایران به‌صورت بی‌طرف باقی ماند. دمشق امیدوار بود از اثرات صلح در خاورمیانه بهره‌بردار؛ اما ایران نمیخواست که حضور نظامی آمریکا در منطقه افزایش یابد در نهایت امید همه به این بود که قدرت بغداد در منطقه ضعیف شود. از سال ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۳ پس از پایان جنگ سرد و پس از اینکه نقش سازمان ملل به‌عنوان قدرت غالب به رسمیت شناخته شد، تهران و دمشق پیشرفتهای مهمی نسبت به دیگران داشتند. آنها در زمینه موشک‌های بالستیک همکاری‌هایی داشتند، آنها در مسلح نمودن و کمک به حزب‌الله و حماس در فشار به اسرائیل و تأثیر آن در قدرت لبنان و فلسطین همکاری نمودند. هدفشان توانمند نمودن حزب‌الله در مقابل اسرائیل در دهه ۹۰ میلادی بود، سوریه و ایران در طول انجام این اقدامات مورد اتهام آمریکا بودند، دمشق گاه‌گاهی با آمریکا در زمینه تلاش برای صلح مشارکت می‌کرد. در زمان ریاست جمهوری آقای خاتمی در ایران پس از دهه ۱۹۹۰ تهران مبحث وجود دیوار بی‌اعتمادی میان ایران و آمریکا را مطرح نمود اما در ایجاد روابط میان آنها هیچ پیشرفتی حاصل نشد. در سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۱ همکاری‌ها میان سوریه و ایران پس از حمله گروه ائتلاف به رهبری آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ افزایش یافت هر دو کشور از اخراج صدام حسین استقبال کردند چون دشمن واحد دو کشور بود، اما سرعت در پیروزی نظامیان آمریکایی موجب نگرانی ایران و سوریه از نفوذ ایالات متحده و اجرای سایر برنامه‌های جرج بوش

4. Amal Movment

به نام جنگ علیه ترور در منطقه شد؛ بنابراین هر دو کشور اهداف قابل توجهی را در آرایش و نشان دادن قدرت خارجی خود در عراق داشتند و با نظامیان آمریکایی و حکومت جدید در بغداد چالش‌هایی داشتند تا اینکه پس از مدتی و در دوران ریاست جمهوری اوباما و اعلام برنامه‌هایش مقررات در بغداد تکامل بیشتری یافت. ایران روابط عمده سیاسی و نظامی با عراق و مخصوصاً شیعیان برقرار نمود تا مانع بازگشت خصومت و دشمنی میان طرفین گردد. دمشق نیز در طول مدتی که عراق دچار هرج و مرج و جنگ داخلی بود به صورت انحصاری مرز خود را با شورشیان از ناحیه عراق محدود نمود؛ اما با وجود این خواستار کنترل سیاسی عراق توسط آمریکایی‌ها نبود. پس از بحران در سوریه در جریان تحولات در خاورمیانه و بهار عربی، ایران حمایت خود را بر دولت بشار اسد متمرکز نمود و در سال ۲۰۱۱ مشاوران نظامی خود را به دمشق فرستاد و برای حمایت از منافع خود در سوریه هزینه نمود، ایران در مقابله با نیروهای داعش در سال ۲۰۱۵ که بیشتر قلمرو شمال و غرب سوریه را اشغال کرده بودند از دولت سوریه حمایت نمود و در این خصوص با ترکیه، عربستان سعودی و کشورهای حوزه خلیج فارس نیز به دلیل حمایت از نیروهای مخالف دولت اسد دچار چالش شد. با وجود این چالش‌ها، ایران حمایت از دولت اسد را ادامه داد. تهران اعتماد نداشت که منافعی در سوریه با قدرت گرفتن نیروهای مخالف مورد حمایت عربستان سعودی تأمین شود. ایران به واسطه درآمد نفتی و نیز به لحاظ مسائل هسته‌ای، واکنش در مقابل سیاست‌های آمریکا در منطقه و قدرت نفوذ در عراق و افغانستان مورد توجه می‌باشد. پس از ۲۰۱۱ سوریه بیش از قبل به ایران و اتحاد با این کشور وابسته شد، با از بین رفتن منابع، کمبود نیروی انسانی و افزایش فشار از طریق اپوزیسیون، دولت اسد برای نجات کشورش بیشتر به ایران متکی شد.^۵

۱-۱- بررسی نقش ایران در سوریه

پس از وقوع ناآرامی‌ها در سوریه، ایران مواضع رسمی خود را در خصوص این ناآرامی‌ها اعلام کرد. بر اساس اعلام رسمی مقامات ایرانی، موضع جمهوری اسلامی ایران در قبال سوریه، حمایت از هرگونه اصلاحات به نفع مردم این کشور و مخالفت با دخالت آمریکا و کشورهای دنباله‌رو آن، در مسائل داخلی سوریه است. ایران در مسئله بحران داخلی سوریه همواره بر حق مردم در تعیین سرنوشت کشورشان تأکید و از این موضع حمایت نموده است؛ اما در موضوع دخالت گروه‌های خارجی و دولت خودخوانده اسلامی عراق و شام (داعش)، ایران سیاست مقابله با این گروه را به عنوان گروهی تروریستی در پیش گرفت و مقابله با این گروه افراطی را حق خود در راستای دفاع از امنیت و صلح در منطقه دانسته است. از نظر ایران جبهه النصره نیز جزء سازمان‌های تروریستی است و لذا توان خود را بر حمله به مواضع گروه‌های تروریستی متمرکز نمود. به نظر ایران تثبیت موقعیت داعش و النصره به صورت مستقیم تهدیدی برای استقرار صلح در عراق و سوریه است، ایران در عین حال از انجام مذاکرات به منظور یافتن راه‌حلی برای بحران سوریه حمایت نمود؛ در حالی که خود را متعهد به ادامه

5. Jubin Goodarzi, *Iran and Syria: The End Of The Road* (Washington: part of the Woodrow Wilson Center's Viewpoints Series, 2015), 1-5.

عملیات درمقابل داعش و النصره تا زمان پاک‌سازی خاک سوریه از این گروه‌ها می‌دانست و در مدت کوتاهی ایران درمقابل تمام تلاش‌های این دو گروه مقاومت کرد. حضور ایران در سوریه با عنوان دفاع از حرم‌های شریف شیعه انجام می‌شد، ایران معتقد است تمامیت ارضی سوریه باید حفظ شود و وجود حکومت متمرکز می‌تواند به اهداف استراتژیک کمک کند.^۶ بسیاری از کارشناسان غربی معتقدند که موقعیت جغرافیایی دو ملت باعث این اتحاد شده است، این ارتباط استراتژیک، به گفته بسیاری از کارشناسان به دلیل داشتن اهداف مشترک است. دو کشور در سال ۲۰۰۴ پیمان دفاع متقابل با هم بستند. این روشن است که منافع سوریه و ایران و حزب‌الله واحد است. از منظر حقوق بین‌الملل برقرار نمودن روابط دوستانه و پیمان‌های امنیتی دولت‌ها با یکدیگر منع نشده است، سوریه در طول جنگ ایران و عراق در دهه ۱۹۸۰ از ایران حمایت نمود و اتحاد اعراب بر علیه ایران را شکست. هر ساله دمشق میزبان هزاران گردشگر ایرانی است که از مکان‌های مقدس شیعه در سوریه زیارت می‌کنند و ایرانیان برای نگهداری از اماکن مقدس هزینه پرداخت می‌نمایند. عده‌ای از کارشناسان هشدار دادند که اتحاد بین دمشق و تهران به اتفاقات خارجی بستگی دارد، آنها زمانی که در منطقه همه چیز خوب باشد منافع متفاوتی دارند اما زمانی که وضعیت وخیم می‌شود آنها با هم هستند.^۷

۱-۲- واکنش ایران درمقابل با داعش در منطقه

از نظر برخی تحلیل‌گران، رفتار ایران درمقابل با داعش تلاش برای برتری منطقه‌ای بوده است و لذا ایران درمقابل بحران‌ها در منطقه از خود واکنش نشان می‌دهد، اما واقعیت این است که تهدیدهای امنیتی باعث شد که ایران مانع استقرار داعش در عراق شود. نجات اقلیت‌های مذهبی در عراق و کشته شدن نیروهای سپاه پاسداران در رسیدن به این هدف به فرماندهی سردار قاسم سلیمانی باعث محبوبیت آنان در میان گروه‌های مختلف در عراق شد. پیشرفت‌های داعش در عراق، ایران را مجبور کرد که موقعیت خود را در عراق محکم‌تر کند، هرچند این فعالیت‌ها از طرف آمریکا به‌عنوان مداخله در امور داخلی عراق محکوم شد اما دولت عراق خواستار کمک و مساعدت در پاک‌سازی عراق از داعش و مقابله با آنان شد و حضور ایران از این منظر مداخله محسوب نمی‌گردد، هدف ایران توانمندسازی عراقی‌ها درمقابل با بحران‌ها بود و لذا از لحاظ تسلیحات و دانش نظامی کمک زیادی به نظامیان عراقی نمودند. ایران به‌عنوان بازیگر فعال بین‌المللی در نبرد و درگیری با داعش در سوریه و عراق بود. جلوگیری از نفوذ داعش در سوریه به مراتب برای ایران مهم‌تر از عراق بود چون ایران در سوریه سرمایه‌گذاری نموده و دارای منافع بلندمدتی در سوریه بوده و از متحدان این کشور است؛ و از طرف دیگر داعش تهدید بزرگی برای مرزهای ایران محسوب می‌شد.^۸

6. Aniseh Bassiri Tabrizi and Raffaello Pantucci, *Understanding Iran's Role in the Syria Conflict* (RUSI.ORG, London, Sw1A2ET United Kingdom, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, 2016), 78.

7. Syria, Iran, and the Mideast Conflict, Backgrounder by Esther Pan July 18 (2006)

←8. Dina Esfandiary and Ariane Tabatabai, "Iran's ISIS Policy," *The Royal Institute of International*

۲- تحلیل عملکرد ایران در سوریه از منظر حقوق بین‌الملل

باتوجه به پیچیدگی درگیری‌ها در سوریه، عملکرد ایران در این کشور از جنبه‌های مختلف متفاوت بوده است، ایران در اختلافات داخلی سوریه که ناشی از نارضایتی بخشی از مردم از حاکمیت بوده دخالتی نداشته و همواره برحق مردم سوریه بر تعیین سرنوشت کشور خود تأکید داشته است.

۲-۱- اصل احترام به تمامیت ارضی و استقلال سیاسی ملت‌ها

این اصل مربوط به منع مداخله در امور داخلی کشورها و منع به‌کارگیری زور و تهدید بر علیه کشورهاست. از آنجاکه روابط ایران با سوریه بر اساس حسن هم‌جواری و دوستی میان ملت‌هاست و این اصل یکی از اصول مهم حقوق بین‌الملل است لذا حضور در سوریه و مساعدت به دولت اسد نیز بنابر تعهدات دوجانبه میان طرفین از نظر حقوقی قابل توجه است. حضور ایران در این کشور به درخواست حکومت قانونی و منتخب ملت سوریه از نظر قواعد حقوق مسئولیت مداخله در امور داخلی دولت‌ها محسوب نمی‌شود. بر اساس ماده ۲(۴) منشور ملل متحد استفاده از زور بر علیه تمامیت ارضی سایر کشورها و یا تهدید استقلال سیاسی هر ملتی ممنوع شده است. لذا مداخله مسلحانه در قالب دعوت و رضایت کشور میزبان در مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی در صلاحیت کشور میزبان است و بر اساس اصل تساوی حاکمیت دولت‌ها^۹ و تعهد دولت‌ها در احترام به شخصیت بین‌المللی سایر کشورهاست؛ لذا ورود نیروهای مسلح دولت ثالث که جزء طرفین درگیری نباشد بر اساس درخواست و رضایت کشور میزبان پذیرفته شده است. ممکن است کشور قربانی برای دفاع از خود درخواست اتحاد و کمک نظامی از کشور دیگری داشته باشد. گاهی ورود نیروهای مسلح دولت ثالث بر اساس دعوت شورای امنیت سازمان ملل معتبر است؛ اما در حقوق بین‌الملل هرگونه دخالت غیرقانونی در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی به صراحت ممنوع شده است. دیوان دادگستری بین‌المللی در قضیه نیکاراگوئه مخالفت خود را با دخالت مسلحانه در امور داخلی این کشور اعلام نمود و بر اصل عدم مداخله در امور داخلی کشورها تأکید نمود اما این قضیه کاملاً متفاوت از موضوع سوریه است؛ زیرا در نیکاراگوئه، آمریکایی‌ها درمقابل با دولت قانونی این کشور به شورشیان کمک نمودند درحالی‌که در کشور سوریه، ایران بدون درخواست و رضایت دولت قانونی این کشور اقدام به اعزام مستشار و یا ... نموده است. باتوجه به ماده ۶ طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل راجع به مسئولیت دولت (اقدام نهادی که از سوی دولتی دیگر در اختیار یک دولت گذاشته شده طبق حقوق بین‌الملل در صورتی اقدام دولت در اختیار گیرنده نهاد محسوب میشود که در مقام عناصری از اقتدار حکومتی دولتی که نهاد مزبور در اختیار آن قرار گرفته است عمل کرده باشد). در این ماده واژه در اختیار گذاردن مفهومش آن است که دولت فرستنده اختیار آن نیروها را به دولت پذیرنده واگذار نموده و آن نهاد تنها از دولت پذیرنده دستور و فرمان گیرد. لذا اعزام مستشار نظامی از ایران به سوریه درحالی‌که

Affairs 19(2015): 5.

9. Sovereign equality of states

این کشور دارای حکومت قانونی است تحت اقتدارات کشور پذیرنده محسوب خواهد شد و بر اساس این ماده مسئولیت مستشاران نظامی و یا هرگونه اقدام تحت حاکمیت سوریه برعهده آن دولت می‌باشد، در رویه دیوان نیز دعوایی با این عناوین مطرح نشده است.¹⁰

۲-۲- لزوم رعایت حقوق بشردوستانه

دخالت خارجی در شورش‌های داخلی که به منظور جدایی‌طلبی و اعمال حق تعیین سرنوشت انجام می‌گیرد پذیرفته نیست و دخالت‌هایی که منجر به جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی و ژنوساید شده در این خصوص محکوم است، همان‌گونه که حمایت از شورشیان در جنگ‌های داخلی منع شده است. ممکن است دخالت کشورهای خارجی در درگیری‌های داخلی سوریه هرچند با رضایت و به دعوت دولت قانونی بشار اسد باشد در زمانی که این درگیری‌ها با هدف تعیین سرنوشت بخشی از مردم بوده موجه و قابل قبول نباشد. به‌طور کلی در حقوق بین‌الملل به‌طور گسترده‌ای چشم‌انداز دخالت مسلحانه در سایر کشورها مخصوصاً زمانی که به قصد حمایت از حکومتی درمقابل شهروندانش باشد حتی با دعوت و مجوز کشور میزبان پذیرفته نیست؛ و از طرفی بر اساس گزارش کمیسیون شورای حقوق بشر سازمان ملل، دولت اسد در درگیری‌های داخلی حقوق بشردوستانه را نقض کرده و علیه مردم خود اقدام نظامی نموده و با استفاده از سلاح‌های سنگین و سبک و گلوله‌باران تظاهرکنندگان، با استفاده از نیروی هوایی موجب کشتار مخالفان دولت و بازداشت‌های وسیع و تخریب اموال عمومی و خصوصی مردم شده و لذا حقوق بنیادین مردم را در سطح گسترده نقض نموده است. در گزارش کمیسیون عالی شورای حقوق بشر که در ۲۰۱۱/۴، ۲۰۱۱/۶، ۲۰۱۱/۸، ۲۰۱۱/۱۱ و تأکید این کمیسیون در تاریخ ۲۰۱۶/۹ و ارائه گزارش این شورا به شورای امنیت و به کنفرانس ژنو، درخصوص نشانه‌های مکرر از نقض گسترده و سیستماتیک حقوق بشر بر اساس گزارش مأمورین این شورا طی بررسی‌ها و تحقیقات صورت گرفته حاکی از مسئولیت دولت اسد در رابطه با شهروندان خود است و این موضوع در گزارش یاد شده عنوان شده است.¹¹

برخی از نویسندگان و صاحب‌نظران متمایل به سیاست خارجی آمریکا و متحدانش در منطقه معتقدند که بر اساس شواهد و مدارک سوریه، در مرزهای خود مرتکب نقض حقوق بشردوستانه نسبت به سوری‌ها شده است و این موجبات مسئولیت دول مداخله‌گر در نقض این تعهدات است ولو با دعوت سوریه انجام شده باشد، این توجیه رافع مسئولیت دول مداخله‌گر نمی‌تواند باشد¹²؛ بنابراین اگرچه دولت ایران با توجه به پیچیدگی درگیری‌ها تنها در سرکوب گروه‌های تروریستی به سوریه کمک نموده، نمی‌توان این کشور را مسئول نقض قواعد و مقررات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه که توسط نظامیان دولت سوریه درمقابل

10. Saeed Bagheri, "The Iranian Military Intervention in Syria as a Matter of Jus Contra Bellum?". April 17, 2018. <https://leidenlawblog.nl/articles/the-iranian-military-intervention-in-syria-as-a-matter-of-jus-contra-bellum>.

11. Human Rights Council, UN, 2016

12. Bagheri, op.cit.

معترضین داخلی صورت گرفته، دانست. در ماده ۱۶ طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل راجع به مسئولیت دولت‌ها آمده است که؛ «کمک یا همراهی در ارتکاب تخلف بین‌المللی، دولتی که در ارتکاب یک تخلف بین‌المللی توسط دولتی دیگر به آن دولت کمک نموده یا با آن همراهی می‌کند بابت کمک یا همراهی مزبور مسئولیت بین‌المللی دارد چنانچه؛ آن دولت با آگاهی از چگونگی آن تخلف بین‌المللی کمک یا همراهی نموده باشد و ارتکاب آن عمل از سوی خود نیز تخلف بین‌المللی محسوب شود» و در ماده ۱۷ نیز آمده است که «راهنمایی و فرمان دادن بر ارتکاب تخلف بین‌المللی دولتی که دولت دیگری را در ارتکاب تخلف بین‌المللی تحت راهنمایی و فرمان خود دارد بابت آن تخلف مسئولیت بین‌المللی دارد اگر: آن دولت با آگاهی از چگونگی آن تخلف بین‌المللی راهنمایی و فرمان خود را اعمال کرده باشد و ارتکاب آن عمل از سوی آن دولت نیز خود تخلف بین‌المللی محسوب شود.» (ابراهیم گل، ۱۳۹۶). مداخلات گسترده ایران در سوریه در زمینه مبارزه با تروریسم و افراتی‌گری در منطقه تحت عنوان مسئولیت حمایت جهت محافظت از مردم خود و سایر مردم بی‌دفاع در منطقه و درمقابل با رزمندگان غیرقانونی (تروریست) صورت گرفته و این مداخلات کمک و مساعدت و نیز هدایت و کنترل نیروهای دولت قانونی سوریه در خصوص شورشهای داخلی محسوب نمی‌شود و در موضوع تعیین سرنوشت ملت سوریه، ایران نظر متفاوتی داشته و همواره به حق ملت سوریه بر تعیین سرنوشت خود به‌صورت قانونی و به‌دوراز دخالت کشورهای خارجی تأکید داشته است.

۲-۳- مسئولیت حمایت

مسئولیت حمایت در سال ۲۰۰۰ و در اعلامیه هزاره توسط کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل مطرح شد که در پی پرسش دبیر کل پنل بررسی موضوع توسط کشور کانادا برگزار شد و گزارش پنل در سال ۲۰۰۴ به کوفی عنان ارائه شد وی نیز در اجلاس سران در سال ۲۰۰۵ گزارشی با عنوان «جهانی امن‌تر، مسئولیت مشترک ما» مطرح نمود و موضوع منجر به صدور قطعنامه شماره ۱۳۰۸^{۱۳} مجمع عمومی و قطعنامه‌هایی از طرف شورای امنیت شد، در این گزارش مفهومی جدید از حاکمیت ارائه شد.^{۱۴} حاکمیت از معنای کنترل در مفهوم سنتی خود که مفهومی غیرقابل تعرض بود، به حاکمیت در معنای مسئولیت تغییر پیدا کرد. مسئولیتی که در وهله اول برعهده کشور مربوطه و در صورت ناتوانی و یا عدم‌علاقه آن کشور در حفظ امنیت و حقوق بنیادین اتباعش، در مرحله دوم به جامعه بین‌المللی واگذار می‌شود. درنهایت گزارش پنل ویژه بررسی طرح مسئولیت حمایت که توسط دولت کانادا برگزار شد لزوم صدور مجوز شورای امنیت در شرایط حمایت از قربانیان نقض گسترده و سیستماتیک حقوق بشر موردتوجه قرار گرفت. مسئولیت حمایت برخلاف اصل عدم‌مداخله توجیهی مبتنی بر حقوق بشر داشته و در شرایطی که دولتی ناتوان از حفظ حقوق بنیادین و اساسی شهروندان

13. A/RES/63/308

14. UN.Org/General-Assembly, 2018

خود بوده و یا خود با رفتار عمدی موجب نقض این حقوق شود حقوق بین‌الملل ورود نموده و اصل عدم‌مداخله را موقتاً تعطیل می‌کند. شورای امنیت نیز به دلایل سیاسی تابه‌حال قطعنامهٔ محکمی درخصوص مجوز مداخله در مسئولیت حمایت صادر ننموده و لذا برآیند این طرح به‌عنوان حقوق نرم موردتوجه قرار گرفته است که نمیتوان به‌طور قطعی به آن استناد نمود. از آنجاکه این طرح می‌تواند کارکردی دوگانه داشته باشد لذا هم از نظر پایان بخشیدن به نقض گسترده و نظام‌مند حقوق بنیادین انسان‌ها و هم در اجرای مطامع و منویات قدرت‌های بین‌المللی و حتی منطقه‌ای برای تغییر حکومت‌های غیرهمسو با آنها و ساقط کردن دولت‌هایی که مغایر با خواست این قبیل قدرت‌ها عمل می‌کنند می‌تواند مورد سوءاستفاده قرار گیرد.^{۱۵} لذا مداخله به بهانه نجات جان شهروندان (مداخلهٔ بشردوستانه) نیز پذیرفته نیست، تاکنون نیز هیچ دولتی با این عنوان وارد خاک کشور دیگر نشده مگر اینکه شورای امنیت قطعنامه‌ای صادر کرده باشد مانند کوزوو، لیبی، عراق و القاعده در افغانستان.^{۱۶}

۲-۴- دفاع مشروع

دفاع مشروع در ماده ۵۱ منشور ملل متحد زمانی مجاز است که در مقابل حملهٔ مسلحانه علیه عضو ملل متحد صورت گیرد؛ بنابراین شرط استفاده از این حق در دفاع پیشگیرانه یا پیش‌دستانه مجاز دانسته نشده است. دفاع پیش‌دستانه در پاسخ به حملات قریب‌الوقوع یا در حال طراحی صورت می‌گیرد که پس از حوادث سپتامبر ۲۰۰۱ آمریکا و متحدانش با مطرح نمودن این موضوع در حمله به افغانستان این نوع دکترین را به رسمیت شناختند.^{۱۷} دفاع پیشگیرانه نیز دفع حملهٔ احتمالی است، این نوع دفاع نامشروع بوده و مغایر با اصول منشور ملل متحد است، در سال ۱۹۸۱ رژیم صهیونیستی با حمله به راکتور هسته‌ای اسیریک عراق عمل خود را با استناد به این نوع از دفاع توجیه نمود؛ درحالی‌که شورای امنیت این اقدام را محکوم نمود؛ بنا بر این توضیحات، گرچه گروه تروریستی موسوم به داعش بارها به مواضع ایران تعرض نموده اما به نظر می‌رسد باتوجه به محدود و جزئی بودن سطح این اقدامات استناد به دکترین حق بر انجام اقدام در راستای دفاع مشروع چندان موردپذیرش قرار نگیرد؛ زیرا اگر اعضای ملل متحد هرکدام بخواهند این‌گونه عمل نمایند بدون تردید امنیت بین‌المللی به مخاطره خواهد افتاد.

۲-۵- قطعنامه‌های شورای امنیت

شورای امنیت درخصوص وضعیت مخاصمات مسلحانه در سوریه چندین قطعنامه صادر کرده است که در این میان قطعنامه‌های ۲۱۷۰ و ۲۱۷۸ تحت فصل هفتم منشور تصویب گردیده و به موجب

۱۵. سید قاسم زمانی و سورنا زمانیان، «مسئولیت حمایت در بحران سوریه»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی ۳(۱۳۹۵)، ۶۳.

۱۶. همانجا

17. Sean D. Murphy, "The Doctrine of Preemptive Self-Defense", *Villanova Law Review*, Forthcoming, *GWU Legal Studies Research Paper*, *GWU Law School Public Law Research Paper*, 140(2005), 701, <https://ssrn.com/abstract=707523>.

آن قطعنامه‌ها گروه‌های تروریستی مانند گروه دولت اسلامی عراق و شام (داعش)، جبهه النصره و سایر سازمان‌های مرتبط چون القاعده به‌عنوان خطری علیه صلح و امنیت جهانی نامیده شده‌اند و از همه کشورها خواسته شده تا اعمال این گروه‌ها را محکوم و اقداماتی جهت توقف موج ورود این جنگجویان و نیز مقابله با تحریک به عملیات تروریستی به‌عمل آورند.^{۱۸} به‌نظر می‌رسد مقابله با داعش در سوریه با استناد به اجرای قطعنامه ۲۲۴۹ شورای امنیت که در ۲۰ نوامبر ۲۰۱۵ به تصویب اعضای این شورا رسید نیز از نظر حقوق بین‌الملل پذیرفته باشد، این قطعنامه که در رابطه با تهدیدات داعش علیه صلح و امنیت می‌باشد و در آن به‌طور کلی کلیه اشکال و مظاهر اقدامات تروریستی را با هر انگیزه و توسط هر کسی محکوم می‌کند، شورای امنیت همچنین در قطعنامه‌های ۲۱۶۱ در ژوئن ۲۰۱۴ و شماره ۲۲۵۴ در دسامبر ۲۰۱۵ نیز گروه‌های القاعده، جبهه النصره و دولت اسلامی عراق و شام (داعش) را به‌عنوان گروه‌های تروریستی موردشناسایی قرار داده است.^{۱۹} باتوجه به اقدامات تروریستی داعش و گستردگی مناطق تحت کنترل آن در عراق و سوریه، شورا اقدامات آنها را به‌منزله یک تهدید بی‌سابقه و جهانی علیه صلح و امنیت بین‌المللی تلقی نموده است و از تمامی کشورهای عضو درخواست می‌کند هر نوع اقدام ضروری که مطابق با حقوق بین‌الملل و منشور ملل متحد است را برای جلوگیری و سرکوب اقدامات تروریستی، به‌ویژه اقدامات داعش و دیگر گروه‌های تروریستی از جمله جبهه النصره با رعایت حقوق بشر، حقوق بشردوستانه، پناهندگان و... انجام دهند و در ادامه نیز از کشورهای عضو می‌خواهد که اقدامات‌شان را برای جلوگیری از پیوستن شهروندان‌شان به جنگجویان خارجی و پیوستن به داعش تشدید کنند.^{۲۰}

۳- بررسی نظر آمریکا و متحدانش در خصوص حضور ایران در سوریه

ایالات متحده آمریکا همواره از تأثیر و نفوذ ایران در منطقه بی‌مناک بوده و لذا به‌هیچ‌وجه نقش ایران را در منطقه به‌عنوان کشوری صاحب‌نفوذ تحمل ننموده؛ باتوجه به موقعیت این کشور به‌لحاظ عضویت در شورای امنیت و نفوذ بر مجامع بین‌المللی تلاش نموده که حضور ایران را به‌عنوان مداخله در امور داخلی سوریه محکوم نموده و ایران را مسئول هرگونه نقض حقوق بین‌الملل از جمله حقوق بشر و حقوق بشردوستانه نماید.

۳-۱- نظر نمایندگان پارلمان اروپا و اتحادیه اروپا

یک سال و نیم پس از آغاز اعتراضات در سوریه، اتحادیه اروپا در ماه مه ۲۰۱۱ یک سلسله تحریم‌ها علیه دولت سوریه و مقامات این کشور صادر نمود. این تحریم‌ها دارای اثر اقتصادی قابل‌توجهی بود

۱۸. شیوا علی محمدی، «بررسی مشروعیت حضور نظامی ایران در مخاصمه مسلحانه سوریه در پرتو اصول حقوق بین‌الملل»، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام ۷۰ (۱۳۹۶)، ۱۶۶.
۱۹. سید قاسم زمانی و سورنا زمانیان، «شناسایی بازیگران غیردولتی در درگیری‌های نظامی سوریه»، مجله تحقیقات حقوقی ۷۳ (۱۳۹۵)، ۹۴.

که شامل تحریم انرژی (ممنوعیت واردات نفت از سوریه)، تحریم و ممنوعیت صدور ویزا برای سران دولت سوریه و نیز توقیف دارایی‌ها و ممنوعیت تجارت اوراق قرضه عمومی به دولت سوریه، منع اعطای وام و توقف کمک‌های بانک سرمایه‌گذاری اروپا و قطع کمک‌های بلاعوض به این دولت توسط اعضای اتحادیه، همچنین تحریم‌ها شامل بازرسی کشتی‌ها و هواپیماهای مظنون به حمل اسلحه از اروپا به مقصد سوریه شد.^{۲۱} بر اساس گزارشات تاکنون جنگ داخلی سوریه جان ۴۰۰۰۰۰ نفر از مردم سوریه را گرفته و هزاران نفر مجروح و میلیون‌ها نفر بی‌خانمان حاصل این درگیری‌ها بوده است. نمایندگان پارلمان اروپا (MEPs) بیان داشتند که حامیان اسد نسبت به جنایات اسد در سوریه مسئول هستند، آنها با کمک‌های اقتصادی و دخالت‌های نظامی عواقب این دخالت‌ها را متوجه خود می‌نمایند. بر اساس تحقیقات سازمان‌های بین‌المللی، رژیم اسد با استفاده از تسلیحات شیمیایی بر علیه مردم خود و مسدود نمودن مسیر انجام تحقیقات بین‌المللی مرتکب جنایات شده و درمقابل انجام این اعمال مسئول است و مقامات این رژیم در دادگاه بین‌المللی کیفری (ICC) باید محاکمه شوند. نمایندگان پارلمان اروپا ضمن استقبال از انجام تلاش‌های بین‌المللی درخصوص انجام و پی‌گیری گفتگوهای صلح در سوریه از میزبانی دومین کنفرانس بروکسل به همین منظور استقبال کردند.^{۲۲}

۳-۲- اعضای شورای امنیت

در جلسه ۱۱ سپتامبر ۲۰۱۸ شورای امنیت سازمان ملل متحد، نماینده ایالات متحده آمریکا اعتراض خود را به استفاده از سلاح شیمیایی در ادلب اعلام نمود و چنین اظهار داشت که نتایج اعلام‌شده در اجلاس یک هفته پیش در تهران درمورد مسائل سوریه دروغ و تحریف واقعیت است. از نظر ایشان روسیه و ایران تعهدات خود را در حمایت مردم غیرنظامی نشان نداده‌اند و در طول این ماه ادلب بیش از ۱۰۰ بار مورد حمله قرار گرفته و در این حملات بیمارستان‌ها و مراکز درمانی مورد اصابت قرار گرفته‌اند. وی هشدار داد که ایالت متحده درمورد استفاده از سلاح شیمیایی توضیح می‌خواهد. نماینده روسیه نیز به نقل قول از نماینده سوریه اظهار داشت که عملیات نظامی در سوریه درمقابل با تروریسم انجام می‌شود وی در ادامه ضمن ارائه گزارش مختصری از اجلاس تهران و آستانه بیان نمود که ایران، ترکیه و روسیه در این اجلاس بر مبارزه با تروریسم در منطقه و بازگرداندن صلح و امنیت به سوریه، حمایت از غیرنظامیان و بازسازی سوریه تأکید کردند وی همچنین احترام به تمامیت ارضی و استقلال را یادآور شد. نماینده انگلیس در شورای امنیت نیز اظهار داشت که شورای امنیت با دو انتخاب مواجه است: حمله نظامی به ادلب که در نتیجه موجب نابودی غیرنظامیان می‌شود و یا اجازه داده شود گروه‌های اپوزسیون در ترکیه

21. Portela Clara, "The EU Sanctions against Syria: Conflict Management by other Means", *Singapore Management University* 30(2012): 151

22. News European Parliament, 15-03-201

حمایت شوند، زمان و مکان به آنها داده شود تا با تروریسم مقابله کنند. اعضای شورای امنیت باید بحث کنند که چگونه رژیم سوریه با اپوزسیون کار کند تا ثبات و امنیت به ادلب برگردد، او در مورد اینکه چرا شورا نتوانست بر اجلاس آستانه تأثیر بگذارد از اعضای شورا سؤال نمود، نماینده فرانسه در مورد نقض حقوق بشر دوستانه در سوریه ابراز نگرانی کرد و عواقب و مسئولیت این نقض‌ها را متوجه رژیم سوریه دانست. نماینده هلند نیز اظهار داشت که مبارزه با تروریسم نباید بهانه‌ای برای حمله به غیرنظامیان باشد وی خواستار تمرکز شورای امنیت بر حل و فصل این بحران به واسطه دیپلماسی شد، وی ارجاع سوریه به دادگاه بین‌المللی کیفری (ICC) را بهترین نظریه دانست. نماینده چین بر راه‌حل سیاسی در حل این بحران تأکید داشت وی بر این موضوع تأکید نمود که مذاکره با سوریه در زمینه انجام گفتگو و مذاکره با طرف‌های سوریه ضروری و در اولویت است. پس از انتشار نظر اعضای شورای امنیت، نماینده ایران در سازمان ملل به‌کارگیری هرگونه سلاح شیمیایی را توسط هرکسی و در هر جایی محکوم نموده و بیان نمود که سوریه از این سلاح‌ها آسیب‌دیده و به‌شدت نیاز به بازسازی دارد وی در مورد استفاده رژیم سوریه از این سلاح‌ها اظهار داشت که دولت سوریه خود نمی‌تواند کشور خود را تخریب کند وی اظهار داشت که در سوریه سه گروه در حال درگیری هستند، گروه دولت اسلامی عراق و شام و جبهه النصره و چنین سلاح‌هایی را نیز در اختیار دارند. در این میان نماینده دولت ترکیه نیز هشدار داد که عملیات نظامی در خاک سوریه باعث موج عظیم پناهندگان به سمت ترکیه شده که خطرات امنیتی برای ترکیه دارد؛ در حال حاضر سه و نیم میلیون نفر از آوارگان سوری در مرزهای ترکیه اسکان یافته‌اند که از شرایط مناسبی برای زندگی برخوردار نیستند.^{۲۳}

۳-۳- استراتژی ایران در سوریه از نظر اعراب سنی مذهب

برخی می‌گویند که اگر حمایت‌های ایران از رژیم اسد نبود این رژیم سقوط می‌کرد و لذا ایران در اعمال رژیم اسد نسبت به مردم سوریه مسئول است. از نظر گروه‌هایی از مردم سوریه که در مقابل اسد قرار دارند، ایران سوریه را اشغال کرده و در مقابل مردم این کشور ایستاده و ایران بارها و بارها مقررات کنوانسیون لاهه ۱۹۰۷ و نیز کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۴۹ را در مورد مردم سوریه نقض کرده است، در گزارشی که توسط نویسندگان و محققان منتشر شد ایران به سوریه کمک نموده تا حقوق بشر نقض گردد و ایران مرتکب جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت در سوریه شده است. از نظر این عده، حضور ایران در سوریه باعث بقای رژیم اسد و حفظ منافع رژیم ایران شده، زیرا رژیم ایران از طریق سوریه محموله‌های خود را به حزب‌الله می‌رساند و نیز از طریق دفاع از حکومت شیعی مذهب عراق و حمایت از گروه اسلامی حماس، گروه جهادی در غزه و حوثی‌ها در یمن، سپری در مقابل پیشبرد برنامه‌های

23. Security Council Provisional Verbaton Record 11 september 2018.

هسته‌ای خود ایجاد کرده، با سقوط رژیم اسد محموله‌های نظامی ایران به حزب اله نخواهد رسید و بنابراین حزب اله درمقابل اسرائیل دوام زیادی نخواهد آورد و رژیم ایران نیز درمقابل اسرائیل آسیب‌پذیری بیشتری خواهد داشت و به‌ناچار درمورد برنامه‌های هسته‌ای خود با قدرت‌های بزرگ مذاکره خواهد نمود و امید خود را برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای از دست خواهد داد. به همین دلیل ایران تمام توان انسانی، اقتصادی و نظامی خود را برای حفاظت از رژیم اسد بسیج نموده است. ایالات متحده نشان داده که به‌طور جدی و قاطع نمی‌خواهد با دولت اسد مقابله کند و این وضعیت شرایط دشواری را برای گروه‌های شورشی در شمال سوریه رقم زده است و شواهد خبری حاکی از کشته شدن این نیروها توسط رژیم اسد و با کمک ایران است و عواقب این سیاست مصیبت‌بار گریبان‌گیر مردم سوریه، لبنان و عراق است. هرچند آنان با ژست مقابله با تهدیدات امنیتی گروه سنی مذهب افراطی داعش و جنگجویان القاعده در حلب و ادلب اقداماتی را انجام می‌دهند اما هدف‌شان تضعیف ارتش آزاد سوریه در شمال این کشور است. هرچند این موضوع نیز نمی‌تواند مورد استقبال کشور آمریکا باشد زیرا درک غالب در میان مردم سوری و عراقی به سمت تأثیر ایران در منطقه تمرکز یافته و مسئله تحکیم و تسلط ایران در منطقه حتی درمقابله با داعش نیز موردقبول ایالات متحده نمی‌باشد. از نظر این عده، یکی از راه‌های پایان خونریزی در سوریه لینک دادن به گفتگوهای هسته‌ای با ایران و تحریم این کشور در جلوگیری از دخالت‌ها در سوریه، عراق، لبنان و یمن است. فشارهای جدی اقتصادی بر ایران باعث می‌شود که این کشور برنامه هسته‌ای را کنار گذاشته و به سیاست‌های بی‌ثبات‌کننده‌اش در خاورمیانه پایان دهد.^{۲۴} سوریه از لحاظ استراتژیک برای منافع ایران در خاورمیانه ضروری است و مدت‌زمان طولانی است که ایران متحد سوریه محسوب می‌شود، رژیم اسد دسترسی حیاتی حمایت ایران را از حزب‌الله، حماس و جهاد فلسطینیان مسلمان فراهم می‌کند و لذا ایران اجازه دارد از لحاظ نیروها، تسلیحات و پول در قلمرو سوریه فعال باشد؛ ایران از برنامه تسلیحات شیمیایی سوریه حمایت می‌کند و از نظر علمی نیز حمایت گسترده از سوریه دارد. آنها مدعی هستند که ایران به نیروهای سوری آموزش‌های تکنیکی ارائه می‌دهند و به سوریه تسلیحات ارسال می‌نمایند، آنها ایران را به عنوان شریک استراتژیک برای سوریه در مقابل اسرائیل می‌دانند که به‌واسطه آن ایران می‌تواند اهداف خود را در سوریه محقق سازد و سیاست‌های خود را در منطقه دنبال کند، آنها همچنین ادعا می‌دارند که ایرانیان به نیروهای اسد آموزش می‌دهند و با کمک مستشاران نظامی سپاه پاسداران از امنیت نیروهای اسد حفاظت می‌کنند، این نیروها وظیفه حمایت از اسد درمقابل شورش‌ها را به‌عهده دارند، همچنین بازگرداندن کنترل اسد به سراسر سوریه زمانی که در سال ۲۰۱۲

24. Fouad Hamdan and Shiar Youssef, "Iran as an Occupying Force in Syria," *Middle East Institute* 634(2014), 6.

اسد کنترل خود را به شرق و شمال سوریه از دست داد. مستشاران نظامی ایران و مأموران کمکی، نیروهای اسد را تقویت کردند و تلاش کردند کنترل جنوب سوریه را به شدت حفظ نمایند. ایران هزینه زیادی در حفظ رژیم اسد و تکمیل حمایت‌ها از وی داد. ایران هم‌زمان در عراق و لبنان نیز چنین سیاستی اتخاذ نمود، ایران نیروهای نظامی شیعی را برای حمایت از منافع خود در فقدان حکومت مؤثر در کشور میزبان سازماندهی نموده است؛ این شبه‌نظامیان برای ایران و رژیم اسد بسیار مهم هستند زیرا طبیعت درگیری‌ها در جنگ داخلی و ادامه تخریب قابلیت وجود چنین نیروهایی را افزایش می‌دهد.^{۲۵}

نتیجه‌گیری

باتوجه به مطالب عنوان‌شده در این نوشته درخصوص بررسی حضور ایران در سوریه از نظر حقوق بین‌الملل می‌توان گفت باتوجه به تأثیرپذیری حقوق بین‌الملل از سیاست خارجی قدرت‌های برتر و تأثیرگذار در سطح جامعه بین‌المللی، پیچیدگی موضوع درگیری‌ها در سوریه، تنوع منافع کشورهای منطقه باتوجه به خواست حامیان این کشورها، مسئله حضور ایران در سوریه از زوایای متفاوتی قابل توجه است. گرچه ورود ایران به عرصه مبارزه با تروریسم برای امنیت منطقه مفید بود. باتوجه به تهدیدات این گروه تندرو و برخی اقدامات تروریستی در ایران، حق این کشور بر اساس ماده ۵۱ منشور ملل متحد برای دفاع از خود محفوظ و در این موضوع نمیتوان ایران را درمقابله با این گروه افراطی منع کرد. از طرفی انجام هرگونه اقدام نظامی در راستای حفظ و برقراری امنیت نیز جزء وظایف شورای امنیت می‌باشد. شورای امنیت مسئول اصلی حفظ و برقراری امنیت در سراسر جهان است؛ که تاکنون اقدام سازماندهی شده و رسمی در قالب اعزام نیرو جهت مقابله با این گروه تروریستی از جانب شورای امنیت صورت نگرفته است. درگیری‌های گسترده گروه تروریستی داعش در کشورهای مختلف و حساس خاورمیانه و فقدان اقدامی متناسب از طرف شورای امنیت با شعار مبارزه با تروریسم جهانی جامعه بین‌المللی در تضاد است. از نظر قواعد حقوق بین‌المللی گرچه حق دفاع مشروع برای کشورهایی که مورد تهدید و تجاوز قرار می‌گیرند محفوظ است؛ اما در جریان اعمال این حق اصل تناسب و ضرورت نیز باید مورد توجه قرار گرفته و دولت‌ها ملزم به رعایت حقوق بشردوستانه در کلیه اقدامات نظامی در جریان دفاع مشروع هستند. دولت سوریه درگیر اختلافات و درگیری‌های پیچیده‌ای در داخل خاک خود بود، از یک طرف گروه تروریستی داعش که با فراخوان از سراسر دنیا و تشویق تروریسم در سطح بین‌الملل درمقابل دولت قانونی سوریه قرار داشت که دفاع درمقابل این گروه متجاوز حق دولت سوریه بوده و شورای امنیت نیز بر اساس وظایف تعریف‌شده برطبق منشور وظیفه داشت درمقابل این تجاوز اقدام نماید؛ که در این میان دعوت از ایران توسط دولت قانونی

25. Fulton, Joseph, "Iranian Strategy in Syria" *Institute for the Study of War and Ael's Critical Threats Project* 4(2013), 227.

سوریه برای دفاع از منافع کشور برخلاف قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل نبوده است؛ از طرف دیگر دولت سوریه با شورشیان داخلی مواجه بود که خواستار سقوط رژیم کنونی و برگزاری انتخابات آزاد بودند که این موضوع از نظر حقوق بین‌الملل حق ملت‌ها در تعیین سرنوشت خود محسوب می‌شود گرچه حضور ایران با دعوت و رضایت دولت قانونی سوریه از نظر مقررات حقوق بین‌الملل منع نشده اما از نظر برخی حضور ایران در سوریه، دخالت در امور مربوط به حق تعیین سرنوشت می‌باشد و از نظر جامعه بین‌المللی مذموم است؛ هر چند عملاً کشورهای همسایه و قدرت‌های بزرگ در حمایت از این شورش‌ها اقداماتی انجام دادند لذا با توجه به این دخالت‌ها، به نظر می‌رسد درگیری‌های داخلی در سوریه ماهیت بین‌المللی به خود گرفته بود. لذا در هر صورت رعایت مقررات و قواعد حقوق بشردوستانه برای کلیه طرف‌های متخاصم الزامی و ضروری است و در صورت تخطی از این قواعد دولت سوریه به‌عنوان مسئول حاکمیت در این کشور و همچنین مداخله‌گران بر اساس ماده ۱۶ طرح مسئولیت دولت‌ها نیز باید در مقابل هرگونه نقض حقوق بشردوستانه پاسخگو باشند و مسئولیت هیچ‌کدام رافع مسئولیت دیگری نخواهد بود و در این میان اگر ثابت شود که مداخله مستقیم منجر به کنترل مؤثر دول خارجی شده است و موجب تضييع حقوق غیرنظامیان در سوریه شده هم دولت سوریه به دلیل وظیفه حفظ امنیت مردم خود و هم مداخله‌گران مسئول معاونت در ارتکاب نقض حقوق بشردوستانه خواهند بود.

فهرست منابع الف) منابع فارسی

ابراهیم گل، علیرضا. *مسئولیت بین‌المللی دولت*. تهران: شهر دانش، ۱۳۹۶.
«پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی»، ۱۳۹۰/۱۱/۱۱.

<http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=18890>

زمانی، سید قاسم و سورنا زمانیان. «شناسایی بازیگران غیردولتی در درگیری‌های نظامی سوریه»، *مجله تحقیقات حقوقی* ۷۳(۱۳۹۵): ۷۹-۱۰۵.
زمانی، سید قاسم و سورنا زمانیان. «مسئولیت حمایت در بحران سوریه»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی* ۳(۱۳۹۵): ۶۴۸-۶۲۷.
علی محمدی، شیوا. «بررسی مشروعیت حضور نظامی ایران در مخاصمه مسلحانه سوریه در پرتو اصول حقوق بین‌الملل»، *فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام* ۷۰(۱۳۹۶): ۱۶۱-۱۹۰.

ب) منابع خارجی

“At opening of Human Rights Council, UN official warns that rights violations “will not disappear” if access blocked for international observers” <https://news.un.org/en/story/2016/09/538852-opening-human-rights-council-un-official-warns-rights-violations-will-not>.

“Edition.Cnn”, <https://edition.cnn.com/2017/02/24/middleeast/iraq-conducts-first-airstrikes-against-isis-in-syria/index.html>.

“EuroparlEuropa”. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/620216/EPRS_ATA\(2018\)620216_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/620216/EPRS_ATA(2018)620216_EN.pdf).

“Meeting Coverage Security Council.”, United Nations, SC/13495, 11 September 2018, <https://www.un.org/en/genocideprevention/general-assembly.shtml>.

“Syrian forces have committed crimes against humanity – UN rights panel”. <https://news.un.org/en/story/2011/11/396312-syrian-forces-have-committed-crimes-against-humanity-un-rights-panel>.

“The Syrian Government’s “widespread and systematic” attacks against its own people may amount to crimes against humanity and warrant”. <https://news.un.org/en/story/2011/08/384432-syrian-crackdown-protesters-may-amount-crimes-against-humanity-un-report>.

“UN Human Rights Council calls for investigation into alleged abuses in Syria”, <https://news.un.org/en/story/2011/04/373652-un-human-rights-council-calls-investigation-alleged-abuses-syria>.

“UN rights chief urges Syria to end assault on its own people”, <https://news.un.org/en/story/2011/06/377892-un-rights-chief-urges-syria-end-assault-its-own-people>.

Hamdan, Fouad and Shiar Youssef “Iran as an Occupying Force in Syria.” *Middle East Institute* 2(2014):1-6.

Bagheri, Saeed. “The Iranian Military Intervention in Syria as a Matter of Jus Contra Bellum?”. April 17, 2018. <https://leidenlawblog.nl/articles/the-iranian-military-intervention-in-syria-as-a-matter-of-jus-contra-bellum>.

Bassiri Tabrizi, Aniseh and Raffaello Pantucci “Understanding Iran’s Role in the Syria Conflict”, RUSI.ORG, Royal United Services Institute

Bellum, T and Saeed Bgheri. “The Iranian Military Intervention in Syria as a Matter of Jus Contra.” *Public Law, Leiden Law* 2,A/5(2018): 748-788.

Clara, Portela. “The EU Sanctions against Syria: Conflict Management by other Means.” *Singapore Management University* 30(2012):150-158.

Esfandiary, Dina and Ariane Tabatabai Iran’s ISIS Policy. *the Royal Institute of International Affairs*. London: Sw1yale, 2015.

for Defence and Security Studies, August 2016.

Fulton, Joseph. “Iranian Strategy in Syria.” *Institute for the Study of War and Ael’s Critical Threats Project* 4(2013): 223-258.

Goodarzi, Jubin, *Iran and Syria: The End of The Road*. Washington: part of the Woodrow Wilson Center’s Viewpoints Series, 2015.

Murphy, Sean D. “The Doctrine of Preemptive Self-Defense”, *Villanova Law Review, Forthcoming, GWU Legal Studies Research Paper, GWU Law School Public Law Research Paper*. 140(2005), 701, <https://ssrn.com/abstract=707523>.

Regime, Syria Assad. “Russia and Iran are Responsible for Heinous Crimes.” News European. Parliament, News European (2018),

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180309IPR99435/syria-assad-regime-russia-and-iran-are-responsible-for-heinous-crimes>.

George, Allen, *The International Who’s Who*. 8th Ed. London: Routledge, 1943